

JOSEFA V. FRIČE SEBRANÉ SPISY
VERŠEM A PRÓZOU

Přes třicet let pilné práce předstupuje zde před nás. Již v letech čtyřicátých a co mladíček pokusil se Frič o drama a zůstal dramaturgii také věren, třeba by mu dvacetiletá vzdálenost vlasti a Prahy byla kladla obtíže téměř nepřekonatelné. Ne-li napořád původními, alespoň včasné a obratně překládanými hrami oživoval náš repertoár. Přece slibuje Frič v nynějším sebrání děl svých, že tu podá *osm až deset* dramat původních, z nichž část je zcela nova, část od desíletí nedávaná, a tedy skoro neznámá. Rovněž byl Frič pilným novelistou a skladatelem dobrých i delších básní. V Mikovcově Lumíru, v Obrazech života, Rodinné kronice atd. náležel k nejpilnějším spolupracovníkům, a daleká většina jeho prací váží svůj popud z domácí historie, v literatuře novelistické nyní dosti málo pěstované. Také slibuje Frič, že podá výsledek svých cestopisných a společenských studií, jež konal ve Francii, na Rusi, v Turecku, v Itálii, téměř po celé Evropě, jakož i že sepíše věrně své pestré a bohaté politické vzpomínky, týkající se hlavně roku 1848. — První dva svazky Sebraných spisů jeho leží nyní v pěkné Ottově úpravě před námi. Je v nich část *drobných novel a truchlohra* v pateru dějství *Svatopluk a Rastislav*, básněná na základě starých dějin moravských. Svatopluk a Rastislav byl dáván před 21 lety *jednou* v nedělním odpoledním představení, líbil se tenkrát, opakován ale více nebyl. Básník užil šedých dějin naší dávnověkosti, poskytujících tvůrčí fantazii rámec velice výhodný, a napsal obraz romantický, líčící bouřné děje a náruživosti sálavé. Povahy jsou rozmanité a důsledně vedené. Ač při dramatu neklade se obyčejem váha na tendence, třeba přiznat, že i tendence poučně vlastenecká má zde dobré místo své a že vykvétá z údajů samých, aniž

by se vnucovala. — Předplacení na sebrané spisy Fričovy (osm zlatých buď najednou, nebo také jen zpolovice) přijímá J. Otto.

NÁRODNÍ LISTY 17. ledna 1880

△ V Praze 17. ledna

Mně je to naprosto lhostejno, že letošní masopůst je krátký. Rovněž jen pohrdlivě se usměju, referuje-li mně jeden bálovník po druhém: „To ti bylo na včerejším (tom onom) plesu ošklivých děvčat — jakživ jsem to neviděl!“ Ledaže nad nevzdělaností těch bálovníků pohrdlivě pokrčím rameny. Oni, chudáci, ještě nepřišli na ten světový, nezměnný, velký zákon, že *každého* roku, kdy je krátký masopůst, jsou také děvčata oškliva. Ono jim to, těm děvčatům, ani za to nestojí, být hezky — „krátký masopůst, málo svateb“ — a nechávají si krásu pro napřesrok. A rozumná příroda, přístupna důvodům, jich ani raděj do krásy tedy nenutí. Ať báloví referenti přijmou krátce a dobře návrh jistého berlínského listu a popisují kvůli pikantnosti a změně jednou ty nejošklivější. „Královnou ošklivosti byla předtanečnice slečna X. Její nosík je jako promodralý švestkový knedlíček, její ústa jsou jako odvor u poštovní schránky, a její nohy — ach její nohy! Kdybychom je měli celé popsat, musili bychom napsat článek o několika pokračováních.“ — „Druhou vynikající ošklivkou byla paní Y.; její obnažená ramena píchala každého do očí a kolem její růžových šatů vinul se břechtan jako kolem starého komínu.“ Atd.

Rovněž je mně náramně lhostejno, vynalezl-li Edison zas něco nového nebo ne. On už to trochu přehání, žádná ekonomie v tom, každý týden alespoň jeden vynález! Ba ani o návrhu pražského jistého časopisu nepřemýšlím, který naproti návrhu německého profesora, jenž chce, aby „se přebytečná chudina“ vyvážela z Evropy do Afriky, zase míní, že by to bylo nákladné a rychlejš než by se došlo cíle, kdyby se tam vyvezli zbyteční naši boháči. Dobrý nápad, svědomité úvahy hodný nápad, ale nemám času na něj.

Mne teď zajímá náš „hloupý Honza“, a to bez žertu a hračky a zcela doopravdy. Totiž ten z českých pohádek. Humóry právě o něm přinášejí roztomilé písničky — však on jich také zasluhuje, vždyť je skrz naskrz roztomilý! V té bezmyšlénkovitosti české máme ho za směšnou figuru, za jakéhos národního paňácu — jeho, jenž je národním bohem! Musím ještě jednou opakovat, že to míním zcela doopravdy, — lidé mi nevěřívají, když jsem opravdový.

Slovanská naše mytologie je v plenkách. Z našich mýtů nevyvinul se žádný řecký Olymp s řadou skvělých, zcela určitých božských postav. Jednak překážely vývoji tomu stálé boje některých slovanských kmenů, do jiných kmenů vmísila se zas a zvítězila u nich kultura cizí dřív, než vlastní názory řádně mohly rozkvést. Mýtus uvízl v poupěti, v pohádce. Průměrná vzdělanost nad pohádkou krčí ramenoma, ano i učenci naši všimli si posud málokteré z nich řádně, z málokteré vyloupli posud pravý její mytický obsah. Teprv v dnech nejposlednějších například přišli vědátoři na to, že v lužických pohádkách „o srbském králi“ skrývá se král mytický, postava vznešená, „důstojný soupeř Dahaka a Isfendiyara, Achilla a Pelopse, Romula a Tulla, Siegfrieda a krále Artusa“. — „Je to postava zářivé vznešenosti,“ praví o něm Veckenstedt. Rovněž ale „zářivou postavou“ je náš „hloupý Honza“. Je společným majetkem všech arických kmenů, objevuje se už v staroindických Védách a je to čistý a pravý Herakles či Herkules. Veškeří slovanští národové máme sílu pohádek o něm, víc než každý národ jiný, a přijde-li básník — snad přijde dosti brzy —, který pohádky ty spojí v epickou báseň jedinou, bude to báseň vpravdě národní, plná síly a plná hlubokého důmyslu. Pro nás Čechy to bude báseň nejnárodnější.

Rodičové řeckého Herakla jsou známi — viz kterýkoli slovník mytologický. Rodičové našeho hloupého Honzy jsou trochu v mlhách. Možno ale, že se přece ještě najdou. Jedna pohádka dává jim i důstojnost královskou, jiná z nich činí sedláky. Obyčejně ale začíná pohádka: „Rodičové měli tři syny, z nichž nejmladšímu říkali hloupý Honza.“ Jeho bratři se vůbec nejmenují, nebo se jmenují v každé pohádce

jinak, Jakub a Matěj nejobyčejněji. Také mívá někdy jen bratra jediného: Vaška (v lužické pohádce Kristiána). Ta „hloupost“ Honzova je ale patrně jen *neuvědomělost*, a sice neuvědomělost velké síly jak *tělesné*, tak *duševní*. „Jednoho (syna) měli za hloupého.“ — „Říkali mu tak, protože hloupě vypadal.“ Někdy arci se přímo praví, že „byl nejhloupější, měl ale dobré srdce“ — což mu pomohlo k tomu, že obdařená jím babička (dědoušek) mu pomohla vystavět „větrnou loď“, kterou pak si dobyl princezny i království. Dobrota jeho srdce zvláště se skví v pohádce, ve které místo obou bratří svých bdí po tři noci u mrtvého otce. Také za ten čin je bohatě odměněn, stane se králem — „a jakživ by byl nikdo neřekl, jak vládl *moudře* a *spravedlivě*“. Dá-li ho pohádka do služby k úskočnému sedlákovi, Honza sedláka obelstí. Ba i humor, ovšem trochu divoký, se mu přisuzuje. Sedlák mu poručil, aby přivedl brav jeho k smíchu, — Honza uřízl všem ovcím mouly, takže vypadaly, jako by se smály; selka mu poručila, aby do polívky nakrájel petržilky, — Honza nakrájel ocas psa Petržilky. Po celé zemi nemohl nikdo nemocnou princeznu rozesmát — Honza ji rozesmál. Ovšem mívá také někdy vlastnosti nepřilíš skvělé. Je líný. Je útratný, takže otec ho vysílá, aby se učil loupežníkem. Zkrátka, hloupý Honza je jen několik let hloupý, totiž neuvědomělý — „sám byl žádostiv, když ho vyslali do světa, co z něho bude“. Jeho neuvědomělosti a dobroty užitkují bratři ve svůj prospěch — víc než dvanáct vskutku herkulských prací musí za ně vykonat — jako Herakles za Eurysthea.

Jeho síla je báječna. Řeznický špalek nosí místo hůlky. Stromy velké vytrhuje i s kořeny a hází je na vůz. Pak přehodí vůz i s nákladem a přípřeží přes zeď. Kovadlinu zarazí jediným úhozem na devět loket do země. Podskočného pána, šlechtice, přinutí, aby mu dal mzdou hrachu, mnoho-li ho za den vymlátí. Honza sváže poslámky z postelí celého zámku v jediný pytel a vymlátí si do něho za jediný den svou „hůlkou“ všechn pánův hrách. Pán káže, aby byl ze stáje puštěn nejdivočejší býk, by trknutím pytel protrhl; Honza chytí býka za rohy, přehodí si ho

přes pytel — „k hrachu kus hověziny“ (= Ĥeraklův „krétský býk“). Pán vyštve nejdivočejšího kance; Honza kance hodí k ostatnímu — „a kus vepřoviny“ (= erymanthský kanec). Vrata jsou kvůli němu zavřena; Honza je vysadí, naloží si je také — „abych měl na čem si to uvařit“. Jako Herakles pobije stymfalické ptáky se železnými perutěmi, pobije Honza „na uhelné louce“ hejno draků, nazýváje je posměšně jen „kobyilkami“. Jako Ĥerakles hydry lernajskou, ubije on draky a nohy věznicí princezny. A pobije také obry, jako Ĥerakles Geryona. Ano i ta „živá voda“, ta „tři péra z ptáka noha“ a jiné věci, které Honza na uzdravení svého otce přináší, připomínají Ĥeraklem dobytá jablka Hesperidek. Lvové jsou Honzovi průvodčími a orel mu, bratry oslněnému, radí, jak zraku zase nabýt. Atd.

Ženské mají hloupého Honzu rády. Vždyť je rostlý jako jedle, a „když se umyje“, není žádný rytíř tak krásný jako on. Honza je podnikavý, on v návalu lásky nebojí se ani útoku „nezákonného“ — česká pohádka velmi delikátně to praví, že totiž „Honza vzal princezně pantoflíček“. Zkrátka, náš hloupý Honza má všechny vlastnosti, z nichž moderní, důmyslný básník — arci ne bez práce — mohl by vyplést epos humoristické svým základem, romantické svou barvou a hluboce jinotajitelné svou myšlénkou.

Náš Honza je, jako by nám všem Čechům z oka vypad. V Ĥerkulovi viděli staří Řekové pravzor všech národních svých ctností — my v Honzovi vidíme pravzor i nectností svých. Mají nás za hloupé, jsme neuvědomělí své tělesné i duševní síly, a když něčeho užuž si vydobudem, necháme si to uzmout zas od jiných — ba ještě jim to dobrácky sami darujem.

Ĥerakles byl jen jednou „na rozcestí“ — my hloupí čeští Honzové jsme na něm pořád.

NÁRODNÍ LISTY 18. ledna 1880

△

Julius Zeyer nás překvapil. Oblíbený romanopisec postavil se pojednou před nás co epik, a sice co epik ceny rozhodné. Myslíme, že nepravíme mnoho, řeknem-li, na tento krok svůj literární že Zeyer pohlížeti bude vždy s pýchou zvláštní: znamenat jeho kniha nový rozhodný pokrok poezie české, uvolnění její ve směru novém, novou zlatou a ke vstupu zvoucí bránu.

Arci není epika snad něčím vůbec novým. Také není romantický směr Zeyerův, celkovitě vzato, směrem ještě nikde snad nepoznaným. Avšak čeští básníci — vyjma skvělé Adamity a některé jiné ještě krásné, však co do rozměrů menší básně geniálního Svatopluka Čecha — vyhýbali se dosud jaksi epu historickému, a kde zavádili veršovnický o historii českou, podávali obyčejně jen baladu nebo řadu romancí krátkých, často dosti ledabyle, ba i jen chronologicky v jakýs výpravný kruh spojených. Od časů bratří Nejedlých je u nás Zeyer první, který se odvážil na epickou kresbu tak rozměrnou, a to s úspěchem hned šťastným. Kladem zde váhu na rozměrnost tu, neboť Vyšehrad, vzdor několika svým podtitulům, jeví se býti celkem.

Důvody, pro které básníci nesahali hojněji k české historii, jsou známy. Částečně v tom byly příčiny politické, pro něž neradno zapět si z plných prsou, částečně i vlastní cit, o němž Zeyer tak krásně vypráví zde v alegorii o zlatém ptáku, jenž zpíval praotci Čechovi...

*a tepru teď
zřel Čech, že zlatá péra zpěváka*

* Nákladem firmy Militký a Novák a pomocí Lumíra.

se rděla krví, která ze srdce
mu vřelým proudem tekla napořád.
„Ó, kdo tě ranil šípem rouhavým?“
Čech zvolá rozhorlen, a na to pták:
„Já tvého lidu zlatá sláva jsem,
a proto srdce moje krvácí!“
Po těchto slovech zmizel v oblacích,
a zlaté péro, krví zbrocené,
to bylo vše, co po něm na zemi
co drahá upomínka zůstalo.

Čech k svému lidu zase vrátil se,
však nikdy více nehrál úsměv již
kol smutných jeho rtů od doby té,
co píseň zlaté slávy uslyšel,
tu píseň, kterou nelze zpívati
než s srdcem z hloubi krvácejícím...

Snad právě proto zaletěl si Zeyer sám také až do šedé minulosti české. Kolem mladého Vyšehradu spřádá děje básní svých. Je české ráno, české jaro. Národ ještě zahalen v řízy bájí svých — den má magické světlo mýtu, lidé jsou rozměrů titánských, bohové zasahují v osudy lidí, snoubí se s nimi, bojují pro ně i proti nim, a příroda je plna nejskvělejších divů. Nemáme místa, abychom probrali jednotlivě všechny nitky pestré a skvělé tkaniny básnické, jakou Zeyer utvořil, a ponecháváme kritickou práci tu časopisům našim měsíčním. Naším úkolem je zde jenom, abychom odporučili Zeyerovo dílo, jak nám svědomí naše a skutečná radost z díla toho káže, a tu pravíme prostě, že je obdivuhodno, jak Zeyer děj svůj básnil. Nalezáme zde veškeré báje k české šedověkosti se táhnoucí, nalezáme jasnou souvislost jich s velkými obory mýtovými, jež pojí dávnou minulost veškerého lidstva v jediný celek, a nalezáme silnou, bujnou invenci dějinnou. Jak zde postava vystupuje za postavou, každá je rozhodně zajímavá a přitom markantně od jiných odlišena. Ta určitost kresby jeví se zvláště při postavách ženských, naprosto plastických, myšlénkově nevýslovně půvabných. K tomu popis živě barvitý,

řeč případná a proud děje velice rozmanitý. Zkrátka: Zeyer se tu jeví co celý, co vzácný básník.

Ovšem bychom i při Vyšehradu mohli uvést některé podstatné pochybnosti své. Předně proti tomu, že děj bývá přerušován delším vypravováním osob samých o věcech, jež se byly mohly snad vyličit jinak, dramatictější. Avšak

*jest zvykem pěvců mnoho mluvit slov,
kde jedno dostačí...*

praví zde Vlasta k Lumírovi. Pak bychom mohli pochybnost svou pronést i stran toho, že verš, pětistopý, nerýmovaný jamb, proveden snad až příliš důsledně a že mu aliterací a asonancí nedodáno zvýšené hudby alespoň na koncích zpěvů a jiných důležitých místech. To by byly však pořád věci jen vedlejší naproti celku, jehož váha je značná.

Libuša zahajuje básnický rej.

*Jak v zimní noci hvězdy na nebi,
tak hemžili se slavní rekové
po cestách vedoucích na Vyšehrad.*

Rekové ucházejí se o ruku Libuše, jež je líčena slovy vzorně krásnými. Těžký tím trud vržen na kněžnu, až sami bohové jí přispějí a spojí ji s reprezentantem žírné země a bohatství přírodního, Přemyslem, „jež země byla v nadrech chovala“. — Báseň následující Zelený vítěz má za obsah hluboce důmyslnou alegorii jara i změn přírodních, zahalenu ve vypravování o milostných dějích hrdinné Kaši a snivé Tetky. — Třetí báseň Vlasta jest bájí o té lidské, staré nenávisti, a nenávist ta líčena v křišťálově čisté abstrakci své. — Čtvrtá báseň, Ctirad, je perlou celého kruhu. Zde se popisné i výpravné krásy vrcholí, zde má vše největší propracovanost a nejdokonalejší míru. Báseň ta je vrcholem celého díla a přčetšímu ji podobá se, jako by vše předchozí bylo jen propravou k ní, podrůst z kořenů mohutného dubu. Jakož také zas báseň následující a poslední, Lumír, je jakoby jen Ctirada dojemným vyzněním.

Popis úmrtní koby Libušiny například, popis bojů, popis Ctiradova pohřebního průvodu a jiné ještě stránky náležejí k nejskvělejším poetickým momentům naší literatury.

Nemůžem obšírný a bohatý děj zde ovšem podat ani u výtahu. Kladem tu tedy jen ještě některé ukázky dikce Zeyerovy, a sice z popisů ženských.

Popis Libuše (str. 6):

*Vtom zazní celým hradem jásání,
neb Libuše se zjeví pod lipou
a stoupá volně k stolci zlatému.
Jak bílá hvězda svítí šerem lip,
jak bílé mlhy vlají závoje,
jak bledé zlato vlasy tekou jí
na vonná roucha stříbrem protkaná,
a bezedný, jak ohvězděná noc,
je velkých očí tmavý, svatý div.
Když usměje se, podobá se líc
junému slunci, které nad hory
se vynoří z bledého úsvitu;
když promluví, zní sladce její hlas
a mohutně jak záchvěv zlatých strun
pod božskou rukou pěvce proroka.
Jak sosna stojí přímá, vysoká
uprostřed děv svých, vyšší o čelo
nad všechny ostatní... Teď pozvedne
své bílé ruce, z kterých line zář
jak z luny...*

Popis Libuše věstící při zakládání Prahy (str. 102):

*Tam na svém stolci kněžna seděla
bez známky života a zsínalá,
na hlavě zlaté vlasy ježily
se jako hadi jí a velký zrak
jak mrazem ztuhlá vodní hladina
bez hnutí upíral se v dolinu...*

*A ruce její čněly ku nebi
jak vytesané z bílých kamenů
a chřípě její sály zlatý dým...
Duch její s bledým tělem zápasil,
chtěl z lepých údů prchnout do navy,
a rozmachy jeho křídel hvězdnatých
tím krásným tělem občas zatřásl
jak burný vítr třtinou ve vodách.*

Snivost Tetčina trefně zas líčena slovy:

*Já ale stála vedle otce vždy
a naslouchala slovům jeho též,
však jejich smysl zůstával mi skryt;
já milovala temný jeho hlas,
pro jeho hudbu nedbala jsem slov;
já směla hlavu položiti mu
na prsa, v kterých srdce bušilo,
tak veliké, tak mužné, něžné tak,
a nedovedla na nic mysliti,
než na to srdce, jež jsem cítila...*

Zeyer nastoupil Vyšehradem na cestu, na níž ho vítáme s odevřenou náručí. Má silného ducha a bohaté srdce: on půjde na té cestě dál. Máme vedle něho Čecha, Heyduka, Vrchlického a zakrátko může to v epickém historickém básnictví českém vypadat tak krásně a půvabně, jak bohudík vypadá již v básnictví reflexivním a lyrickém.

NÁRODNÍ LISTY 2. dubna 1880

Dle francouzských fejetonů o domácnosti Hugově, Daudetově, Sardouově, Zolově a také trochu dle pravdy

Otázka k obecenstvu: △

„Kdo je František Klinkáček?“

Jest to člověk, který napsal už řadu dobrých spisů, dějepisů, estetik, románů, básní, dramát. Jmeno jeho je v českém národě šíře známo tak asi dvacet let, z čehož následuje, že se Františku Klinkáčkovi v českém národě nenadává déle než právě dvacet let. Což je také zcela odůvodněno. Neboť ty dobré spisy odpustil by mu národ mílerád, ale to mu nemůže přec odpustit nikdy, že nenapsal dosud nic špatného, nic, při čem mohou české rty radostně se začerit a s veselým chechtotem pak vyrazit: „Vida, tedy přec jen ten Čecháček není takový talent!“

A poněvadž František Klinkáček za český národ myslí a tvoří a český národ mu za to nadává, má zajisté český národ právo, aby zvěděl, jak žije a tyje ten František Klinkáček. Vy- a popíšem mu to tedy.

František Klinkáček bydlí teď na Vinohradech. Bydlil už ledackde, v Bubnech a v Podskalí, na Novém Světě a ve vřkolí Sv. Petra, seznał už téměř všechna elegantnější bydlíště pražská, ale nikde ho to neupoutalo. „Tohleto má být byt?“ říkał vždycky vtipně a rýmovaně, a poněvadž se také vždy až do omrzení dostavovaly jisté dotěrnosti domáčních pánů, vyhledal si před rokem byt zcela nový v jednom z činžovních paláců vinohradských.

Než se tam ale přestěhoval, najal řadu dovedných dělníků, dal pokoje malovat, kuchyň a předsíň bílit a podlahu drhnout. Teď je spokojen. Vidí na Prahu a žluté její páry a rád se na ni dívá. Někdy jí hrozí pěstí, někdy zas se na ni usmívá, dle toho, co právě píše.

Klinkáček obývá celé čtvrté patro, mající ve frontě do ulice dvě okna a ve frontě do dvora také dvě okna. Předsíň se vchází do pokoje; pak je ale ještě jeden pokoj. K bohaté

té řadě piéc druží se však také ještě pěkná místnost, upravená dole pod přízemím a mohoucí zcela dobře sloužit co „grenier au bois“; jenže Klinkáček nemiluje obvyklého a nebezpečného hromadění zápalných látek a dotýčným potřebám domácnosti své hová u nejbližšího hokynáře. Nadto patří k bytu ještě i prostorný „galetas“, obratně upravený v toituře paláce a sloužící k věšení prádla. Byt jakoby pro českého spisovatele a nejsubtilnější jeho potřeby zrovna stvořený.

Rozumí se samo sebou, že vnitřek bytu upraven pohodlně a co nejelegantněji zároveň. Hned v prvním salóně visí v okně, jímž je vidět ven na krásnou plechovou gouttièru pod střechou, skvostný šmelcový košíček. Po stěnách rozvěšeny obrazy, jichž cenu téměř není ani možno určit. V koutě stojí pěkná kachlíková kamna, která, když jsou vytopena, rozšiřují příjemné teplo salónem, jehož nábytek svědčí o rozdílných epochách výroby. U kamen, jakož obyčejem ve všech lepších domácnostech, stojí kleště a lopatka. Na kamnech je sádrová soška, dílo umělecké. Soška ta má zvláštní svou historii. Jednou — byly právě čtyřicáté narozeniny jeho — dovolil si Klinkáček extravagance a zašel k Primasům na džbánek piva. Přišel tam figurkář a dával sázet na sošku. Soused Klinkáčkův ji vyhrál. „Tak — to jsem potrestán,“ mínil dotýčný, Klinkáčkově takto zcela neznámý souseď, „teď abych ji nesl domů.“ — „Když vás mrzí, dejte mi ji,“ řekl Klinkáček. A souseď mu ji dal a Klinkáček si ji hned odnesl. Rád vypravuje zajímavou událost tu.

Druhý salón je zároveň pracovnou Klinkáčkovou. Nebudem popisovat veškeré zvláštní a překrásné nářadí zde umístěné, musiliť bychom užívat názvů francouzských a obmezený čtenář by jim naposledy nerozuměl. V některém koutě stojí něco a v některém zas nic, což dodává celku ráz malebné nepravidelnosti. Hlavní místo zaujímá knihovna. Ta je Klinkáčkovou duší, jeho rájem, pokladnou, vším. Pořád si s ní hraje, představuje, zkoumá. Několikrát povolal již zvláštního znalce, takzvaného „antikváře“, na ni. Ba stalo se již i, že když byl Klinkáček v pochybnosti

o zcela určité ceně knihy některé, vzal ji a doběhl s ní k antikváři sám. Rozmlouvají, smlouvají se pak, až se konečně na ceně ustanoví pevně a důvodně. Rozmluvy to jak pro obě strany intresantní, tak přísně věcnaté.

Pohlédneme ale zdí, jak český spisovatel František Klinkáček si s životem počíná.

V zimě v letě vstává o šesté hodině. Ihned se myje a češe. Při česání hledí do malého zrcátka naivní, starobylé formy; zrcátko je čtverhranné a má polírovaný rámeček višňové barvy. Pak jde s rodinou k snídani první. Rodina Klinkáčková skládá se z paní Klinkáčkové, ženušky vtipné a svižné, z dvou pětiletých kluků Klinkáčků, dvojčat, a ze staré tety. Snídají den co den kávu; Klinkáček tuze rád kávu. A namáčejí makové rohlíky; Klinkáček miluje makové rohlíky.

Hned po snídani, při níž bývá přemýšlivý a malomluvný, dává se Klinkáček do práce. Stává se mu však velmi často, že bývá již na počátku vytrhován, že se dostavuje časná nějaká návštěva. Tu přijde krejčí, tu švec, tu hokynář — Klinkáček je napořád v přímém spojení s jádrem lidu, a to mu při jeho literárních kresbách napomáhá nesmírně. Rozmlouvá s nimi, vyslechne úsměvně malé jich stesky, těší je vyhlídkou na lepší časy a pranic mu nevadí způsob jich hřmotný a slova někdy jen málo volená. Ačkoli se ještě nikdy nebylo přihodilo, že by je Klinkáček výslovně k návštěvě zval, přece přicházejí často a on jim to nikdy nevykládá za zlé. Ba oni tak na něm visí, že nemohou-li sami, pošlou alespoň svého učedníka. Klinkáček už se pak napřed usmívá, že uslyší zas ten naivní starý úvod: „Pan mistr se nechá poroučet a kdy prý už...“ a hledí hloupoučkého učedníka po vlasech a dá mu vždy nějakou drobnou minci.

Návštěvy ty Klinkáčka z práce valně nevyrušují. Máť on svou věc příliš promyšlenou, žije cele a cele v ní, a začne vždy zas dál od posledního slova, aniž by teprv četl počátek věty. Tak pracuje do desíti hodin, kdy beře vždy druhou svou snídání: fajfku tabáku. Té užívá ale jen jakoby letmo, nepřetrhuje se v práci takřka ani na minutu až punkto do dvanácté.

Jakmile v elegantních švarcvaldských hodinách hrkne dvanáctá, dopíše Klinkáček až do puntíku, odloží pero a jde k diner. Tu se sesedne zase pak všech pět osob kolem stolu, nikdy víc, Klinkáček je zásadní nepřítel toho, aby u něho obědvalo ještě víc než pět osob. Zato si musí dát ženuška na obědě záležet — „Den je knihou plnou různých básní a oběd je mezi nimi dithyrambou,“ říká Klinkáček. Napřed přijde hovězí polívka, se závarem obyčejně krupičním kvůli dětem — dětem je krupice zdráva. Pak hovězí maso s omáčkou, každý den jinou — Klinkáček si zvlášť na sardelové pomlaskává. Pak ale musí přijít ještě něco. Klinkáček ukrutně rád zeleninu a ženuška zná tuto jeho zajisté nevinnou náruživost a hová jí. Jeden den je kapusta se zápražkou, druhý den kolník, třetí vodnice, čtvrtý maštěné brambory, pátý zelí s rozpuštěným špekem, šestý třeba jáhlová kaše, sedmý pražená krupice, a tak se to střídá v pořádku co nejrůznějším a vždy překvapujícím. Pro vodu k pití musí služka chodit až do Václavských lázní — Klinkáček je gurmán.

Klinkáček jí s chutí, vypravuje ledaco, naslouchá vypravování ženinu ze sousedstva, baví se dětinskými nápady svých dvojčátek a o půl jedné je hotov. Pak čte noviny. Kterékoli, Klinkáček čte vždycky ty, které se jeho ženuška vypůjčí od souseda.

O jedné hodině sedí Klinkáček již zase u pracovního stolku. Odpolední práce je nejvydatnější, jak říká, býváť nejméně při ní vytrhován. Ledaže přijde na krátkou návštěvu některý z jeho bývalých domácích pánů, kteří s ním udržují napořád ještě jisté spojení. Pak trvá práce do pěti do šesti hodin — déle než 11 až 12 hodin denně Klinkáček nepracuje.

Ostatek dne věnován zábavě a otavě. V zimě běhá pak Klinkáček ulicemi a dýchá jich volný, svěží vzduch. Zjara již stávají se procházky delší a Klinkáčka lze vidět i na silnicích kolem Prahy, kráčejícího rychle, přímo hýřícího ve venkovském tom ovzduší. Někdy si dopřeje také Klinkáček sílící lázně v živé říční vodě, na Štvanici nebo na Císařské louce. Někdy se baví i lovením ryb a má k tomu

cíli zvláštní své nákladné přístroje, prut k sešoupnutí, vy-
padající jako španělka. A někdy také pozve ženu a děti
s sebou a pak chodí pomalu po Řetězovém mostu sem tam
a poprává svým milým té rozkoše, aby slyšeli hudbu hrající
dole na Střeleckém ostrově — v jisté vzdálenosti vyjímá se
taková plechová hudba velmi pěkně.

Víc však než všechny tyto rozkošné zábavy miluje Klin-
káček rozmluvy a schůze se vzdělanci, s květem národa, se
spisovateli, divadelníky, kněhkupci. Ale nepřeje si je mít
smíšený, má každé skupení rád zvlášť. Jednou jde návštěvou
do redakce některého beletristického časopisu, a tu má
vždy něco v kapse, čímž redaktora překvapí. Ať skromný
redaktor chce nebo ne, Klinkáček mu své dobrodiní vnutí.
V den jiný jde do divadelní kanceláře, obyčejně s vtipným
dotazem, nemají-li tu zas nějakou vídeňskou frašku pro
překlad. A ještě jindy zajde ke kněhkupci, nakladateli
svému. Probírá se tu v nových spisech — někdy už pouhý
titul knihy dá myšlenku na novou zas knihu —, ptá se ho
soucítěně po záležitostech obchodních, vyjeví mu přátelskou
ochotu vzít si od něho část honoráře, třeba napřed, atd.

Po osmé hodině je Klinkáček zase doma. Dvojčátka oby-
čejně už spějí, Klinkáček zasedá k souper jen se ženou
a tetou. Na stole je vždy něco vybraného, chléb s máslem,
nebo chléb s tvarohem, nebo i chléb s kozími syrečky.
K tomu se popíjí dobré obyčejné pivo — u Klinkáčků se
denně při souper vypije masa piva, třeba celý litr.

Pak přinese Klinkáček, slibně se usmívaje, ze své pra-
covny rozličné papíry. Jeho žena tak ráda slyší ho číst
vlastní jeho básně, a on jí předčítá, co má nejnovějšího.
Ona si ihned sedá do pohovky zpět a poslouchá, sledujíc
mohutný vzlet jeho poezie. Však on také umí předčítat,
až se posluchači každý nerv rozkoší chvěje!

Znenáhla jí oči červenají, zapadají, a on se tiše sebere
a ztratí se do své jizby.

Zde usedne při svitu zeleně ostíněné lampy a jme se
volně přemýšlet. Někdy pak trochu čte. Někdy, když
nemůže odolat bušícím křídílům svého génia, také ještě
trochu pracuje. Zvláště se mu poslednější přihazuje častěji,

když se blíží podzimní doba, v níž se dotiskují kalendáře. Nebo když nastává nová sezóna divadelní a jedná se o rychlé překlady.

Péro pak lítá, papír šustí, stránky se plní.

Venku se tma stává vždy hustší, ticho vždy mrtvější. Klinkáček slyší jen svištění jezdícího svého péra a zdá se mu, že slabý, ale přitom ostrý ten zvuk musí vynikat až ven a píchat tam v noční páry.

Někdy pak to ve blízkém nádraží hvizdne ostře a pronikavě. Hvizdne zas a zas. Pak zazní zvonek a pak ozve se hukot vyjíždějícího vlaku.

Klinkáček vidí v duchu vlak, jak se temnem dere. Vidí rudá světla lokomotivy, žlutá v oknech vagónů.

Ten vlak jede někam k jihu. Sedí v něm as různá společnost.

Lidé musící obchodu svému po léta obětovat pohodu, celé noci. Mající ale pak za to jmění, stáří bez starostí, odpočinek.

Lidé jiní, těšící se majetnosti již od kolébky, jedoucí teď někam do krásné Itálie, do kyprých alpských údolí.

A péro padá pak Klinkáčkově z ruky a oko jeho zadívá se ven, do pochmurného nebe...

Přítel jeho, známý romanopisec Pavel Rákos, má Klinkáčka teď pořád k tomu, aby se přec jednou odhodlal a šel s ním k Švertáskovi, k Meningrovi nebo do jiného chrámu skvostných vín, vybraných lahůdek a sterých jiných požitků.

„Budu ti vysvětlovat jména a druhy pochoutek, vodit chuť tvou slavnou řadou řeckých a španělských vín jako cizince, jemuž se ukazují sbírky bohatého muzea,“ pravil mu teprve nedávno.

Klinkáček ještě váhá, avšak má velkou chuť odvážit se toho jednou.

Bylo by zajisté zajímavo pozorovat pak Klinkáčka, jak si počíná v místech, jichž rozkoše byl nám tak krásně vylíčil v přečetných povídkách a básních svých.

△

Země duní pod vojenským pochodem — krok — krok — a celá setnina spisovatelů stojí v přísném válečném šiku: epigramatisté co tirailleuři i co zdravotní sbor, pěšáci s torbami plnými myšlenkového náboje, dělostřelba prozaiků, praporečky veršovní kavalerie na okřídlených koních. Krok, krok a dusot, a místa svá zaujal již jenerální štáb, rozhodující o rozestavení válečném, imponujícím: architekti, sochaři, malíři, kreslič. Ba i svou válečnou hudbu máme, kapelu skládající se z muzikantů, aby takých ve světě pohledal!

Jdem v zápas. V zápas s národy velkými, silnými, dávno uznanými, abychom vyrvali na nich kus uznání také pro sebe. Na poli duševním tak váleční a bojechtiví Francouzové vystřelili své Paris-Murcie ven do světa, ovšem bez vyzývavosti, ale kdežterý národ cítí sílu, hlásí se do boje — kohoutí výkřiky ze všech konců širé evropské osady. Také my cítíme sílu, máme ji vskutku, vždyť ji máme již před sebou, „černé na bílém“! *Národ sobě* jmenuje se ten *portrét síly* české, ne *portrét* snad *veškerého života* českého — ó ne! *Tři* takové pamětní listy dovedli bychom naplnit drobounkými, mozaikovými příspěvky *jiných* ještě našich dobrých spisovatelů, umělců výtvarných, hudebníků než těch, kteří se dostavili do prvního hned šiku, a kdyby se jednalo o založení například české university — dejž již bůh! — a o vydání nějakého pamětního *Česká věda sobě, deset* je možno takových! — Paris-Murcie byl pravým výstřelem: myšlenka rychle vzrostla, rychle se vykonala, vše šlo rychle jako u novinářů. Vždyť jsou novináři známí obratní zahradníci: cokoli oni zasadí, ihned květe. A ten rychlý, novinářský ráz dle toho musily míti i všechny podniky podobné, také ten náš. Za 14 dní až 3 neděle musilo být všechno

pohromadě, a že v té závratně kratičké době již zde byla ta impozantní řada jmen, ta masa práce, v tom právě je důkaz naší duševní hotovosti, naší *síly*. Paris-Murcie je práce dobrá, ve mnohém výborná — osudem takových prací bývá, že vyvolávají práce podobné, ale často i slabé. Naše práce vedle Paris-Murcie *nebude* uznána za slabou.

Národ sobě je název práce naší, tím názvem dán již *celý program*, vyloučeno ale také všechno napodobování. Národ sobě věnován podniku velkému, jenž je jeden ze záruk české budoucnosti. Národ sobě vyloučil veškerou součinnost cizí a máme tu jen a jen práci českou, ačkoli jsme z bohatého života slovanského, nám zajisté ochotného, mohli přibrat celé poklady. Národ *sobě* zde vypráví, o čem sní a teskní, v co doufá, co se mu na něm samém líbí; národ *sobě* mohl ale také říci mnohou pernou pravdu a *řekl* si ji. Minulyť dávno ty doby rýmovaček „českých-hezkých“, v Národ sobě je vidět ten velký, ba nesmírný krok, jakým je krok k *národní opravdovosti*. Mohu to říci vzdor tomu, že jsem sám byl redaktorem části textové, vždyť jsem jen sbíral a vybíral, co spisovatelé sami zaslali. A spisovatelé psali dle rozvoje ducha svého, jenž je zrcadlem doby. — Vše je zde zkrátka *české, naše*.

Snad bude Národ sobě příčinou, že se přikročí k dílu velkému, kteréž bude obrazem pak *veškerého života českého* a jež bude ovšem vyžadovat času značně více. Pak budou malíři pracovat z jádra života toho, spisovatelé podají obraz všestranný svého umění a hudebníci se dostaví všichni. Bude to *systematická, zcela zaokrouhlená, vzájemně se doplňující práce*.

Národ sobě má ovšem *předně* vztah k vznešenému svému účeli, k velkému Národnímu divadlu, podniknutému a provedenému s tímtéž zlatým heslem. Elegantní titulní kresba *Soběslava Pinkasa* nám předvádí *dobudované* divadlo naše. Na krásném obraze *Fr. Ženíška*, nazvaném *Zlatý věk* a k pamětnímu listu co zvláštní příloha přidaném, vidíme nástropní okrasu určenou pro příští divadelní foyer. Na Studii pro řecké spřežení od Bohuslava *Schnircha* vidíme vlastně studii pro ty velké *trigy*, které mají korunovat

divadelní věže; na kresbě *Tulkově* zas kompozici pro divadelní lodžiu, na *A. Liebscherově* kompozici pro spojovací chodbu. Ba i ty žehrovické lomy, z nichž postavena žebra pyšné budovy, vyobrazeny zde *Bedřichem Wachsmannem*. Nechcem zde vypočíst kresby všechny ostatní, dalekou většinou krásné, zajímavé, podalít bychom pouhý rejstřík a připravili čtenáře o část rozkoše plynoucí z prohlížení a nalezení. — V *textu* je vztahů k Národnímu divadlu bezpočtu. Rovněž četný je vztah v *autografech*: rukopisné snímky osobností *historických*, kteréž známe z dramát na *českém jevišti provozovaných*; snímky mnohých, zemřelých již českých *básníků dramatických*; snímky českých *skladatelů operních*.

Redakce části obrazové a části textové pracovaly odloučeně. Přece však je i v obou těch hlavních částech vzájemných, doplňujících se vztahů hojně. Jmenujem ale jen *Heydukovu* krásnou báseň úvodní, sprovázející úvodní obraz. Povídku od *Karolíny Světlé* Na zdar důstojného, líčící vztah mnohých venkovanů k budově naší pražské. *Quisovu* baladu Žižkovo pole, korespondující zas s Žižkovým autografem. Z autografů vážila motiv svůj také básnička Staroměstská věž. Ovšem to motiv truchlý, elegický, stejně jako v *Elzeově* známé romanci *Sekyře towerské*. Týž motiv, který tak úchvatně působí na *Alešově* duchaplné kresbě *Praha*. Škoda, že *Aleš* nevřadil zde i vzácnou tu kresbu svou. Arci, takových přání by byla ještě dlouhá, nekonečná řada a z pamětního listu byl by se stal pamětní foliant v objemu *Jungmannova Slovníku* za stovku kus.

Z různých škol našich básnických — ano, my již máme i *několik* básnických škol! — dostavilo se na dvacet reprezentantů a z básní jich uvity dvě kytice. V těch kyticích jsou i některé botanické vzácnosti: slovenského básníka *Vajanského*, poetického nestora *Jablonského*, tklivého *Jahna*, jenž tak dlouho již byl se zamlčoval, ano i verše *Starého vlastence*, původce obdivuhodných našich nynějších sbírek divadelních. Na třicet jiných básníků — a věru že mezi nimi někteří z předních — dalo se s sebezapřením vřadit mezi epigramatisty — pravý ohňostroj myšlenkový je zde ten

vířící *Roj epigramů*. Aby v rubrice té bylo *všechno*, je zde i — tisková chyba, jediná snad značnější v listu celém, vzdor přísné strážci.* Avšak rubrikou tou, kde mnohý básník reprezentován čtyřmi jen řádkami, byla jediné podána možnost dostat do osmi těch stran (původně bylo jich literatuře přiřknuto docela jen šest!) aspoň dvě třetiny známých pěvců našich. Týž účel hromadný má oddíl *Různé myšlenky*. Jsou to samé „jen“ aforismy, od dvou petitových řádek do půl petitového sloupce. Avšak mezi nimi pravé myšlenkové brilanty, stačící na rozvedení svazkové. S těmihle drobnými literárními pracemi je to jako s dětmi: čím menší, tím více stojí práce. K tomu musí být i nejmenší aforism pln určité individuálnosti, a také jest: pod mnohými z nich stojí skvělá jmena. — Z četných našich novelistů jsou tu mimo Karolínu Světlou zastoupeni ještě tři — díky mistrovsky jich stlačené kresbě, která umožnila alespoň počet ten. Jsou to *Arbes* s kresbou divadelní, *Herites* s poetickou všeobecnou, *Jirásek* s vypravováním prostě dojemným, jehož paprsky, elegicky zbarvené, šlehají přes část rozervaných osudů našich.

Převracíme-li velké listy pamětního díla, zachytí se zrak náhle na zvláštních stránkách dvou. A tak brzy od nich se neodloučí. Jsou na nich *snímky rukopisné*. Především rukopisy „*osobností z dějin a dramát českých*“, podpisy mužů historických, nám i z činoherního repertoáru českého divadla známých: Hus, Žižka, Poděbrad, Rudolf, Bedřich Falcký atd. Pak autografy *zemřelých českých spisovatelů dramatických*, alespoň většiny jich. V obou oddílech rukopisy markantní, na jediné straně kus dějin kultury české. Nahoře ta stará naše latinka, celá česká škola krasopisecká, pak cizí vliv švabachu, konečně zas vítězí latinka moderní. Osobnosti zvoleny jen vesměs u vztahu k účeli spisu, k českému tedy divadlu, a k tomu také jen osobnosti již zemřelé — jakmile by se bylo zasáhlo do řad živých, nebyly by stačily veškeré ani rozměry listu. Proto také položen do textu poslední podpis *Sladkovského*, o Národní divadlo tak zaslou-

* Epigram Nyní a jindy od *Fr. K. Drahoňovského* přisouzen při přelamování spisovateli jinému. Čtenář račiž si to laskavě opravit.

ženého, — jen o čtrnácte dní kdyby byl Sladkovský žil déle, byli bychom příspěvek jeho mohli vložit mezi aforismy.

Při hudebnících, u vztahu tedy k *mladé české opeře*, mohli jsme bohudík ovšem vzítí snímky skladatelů *živoucích*. Rej zahajuje mistr *Smetana* osmitaktovou maličkostí do F-moll pro klavír. Hudební kritik o tom píše: „Jednoduché, ale překrásné; zvláštní kouzlo, skutečně mysteriózní. Jediný motiv, skromný, a přece celek skutečné miniaturní dílo umělecké.“ — Pak *Fibich*: „Úplně zaokrouhlená, symetrická stavba. Něžný, vroucný lístek do památníku.“ — Pak *Bendl*: „Duchaplná, v sobě uzavřená skladbička, elegantní jako všechno od Bendla.“ — Nato píseň *Rozkošného* — „rázu prostonárodního, dobře deklamovaná a rytmicky živá“. — Dále autografy miláčka našeho *Dvořáka*, vzdáleného *Šebora*, záhy nám odňatého *Blodka* a skladatele *první* opery české *Dráteníka* — „*Fr. Škroupa. Op. I.*“ Toto „opus první“ Škroupovo je zároveň to „opus první“ české hudby dramatické vůbec. Umístěno tedy zde také faksimile *divadelní cedule prvního představení Dráteníka* (2. února 1826).

Přestáváme na tomto referátu, ovšem až příliš stručném. Opakujem: je tu kus *české práce*. Vše dle pravidla, že „domácí chléb je nejlepší“. A celkem vane dech *opravdový*. Zdá se, že jsme se konečně naučili, jak lid náš prostě, ale trefně říká, „chytat svět za pravé ucho“. A tím je *práce*. „Pánbůh nedá *nic* ve spaní“, ne jiným, ne nám. Z práce pak roste *důvěra*, z důvěry *síla*.

Letošní máj je pro to vše význačný. *Národ sobě* co reprezentant umění výtvarného, literárního a skutečné výše naší typografie. *Akademie svatojanská* co reprezentant umění hudebního. *Schůze českých přírodovědců* co reprezentant nejprísnější snahy vědecké.

Včasná odpověď na velmi mnohé otázky časové!

NÁRODNÍ LISTY 16. května 1880

I

„Přičin se a bude ti požehnáno.“ Přičinili jsme se a po-
žehnání je již zde — bez jakýchkoli milostí, naprosto bez
zázraku, jen po zákonu přírody, že símě se vyvíjí a práce
musí mít výsledek.

V naší literatuře je teď doba květu a doba žní zároveň.
Spis vychází za spisem — a můžem říci dobrý spis za dob-
rým spisem —, takže žurnalistika ani nestačí je dosti včasně
sledovat. A není více, jako bývalo, že dobrý spis vyšel a
zůstal nevšimán, jsa na radost jen malému hloučku lidí; ten
hlouček cítil vždy pak posvátnou pýchu, že „národ náš má
talenty, a jaké talenty!“ — ale ten národ nečetl. Dnes národ
čte, se zanícením, s žízni, a není dobré knihy, aby neměla
dobrého odbytu. V té šťastné produkci, v tom pilném
čtení je na ten čas hlavní síla našeho národa. Věru že není
frází, citujem-li: „Bez knih by ten český svět byl ztraceným
světem, souzeným, bez vzkříšení!“

Pobavme se zde zas jednou trochu novými plody svých
spisovatelů. Beřme knihu po knize do ruky a zahleďme se
upřímně do ní — jeť v každé z nich, to můžeme bohudík
říci ihned, vyjádřena plná individualita svého původce,
věrně, plasticky, jako by byl původce tvář svou vtiskl do té
naší zvuché, plastické češtiny co do měkkého vosku. *Všech*
nových spisů beletristických — o něž se nám zde výlučně
jedná — ovšem sem nezaberem, vezmemť jen po nějakém
exempláři každého druhu, jako bychom zakládali herbář
nynějšího poetického jara — do herbáře berou se také vždy
jen exempláře nejvýznačnější. A saháme předně po spise,
po kterém by sáhlo předně také celé obecnstvo české. Jeho
název je: *Nová sbírka veršovaných prací od Svato-
pluka Čecha.* * O Čechovi, přiznám se, píšu vlastně nerad.

* Nákladem knihkupectví dr. Grégra a Ferd. Dattla.

Předně bych měl prostě o každém spise jeho říci, co řekl Billroth o knize Petersenově: „Nemám co namítati proti knize této, leč to jediné, že nejsem bohužel sám jejím spisovatelem.“ A pak — co říci? Že je to spis dobrý, výborný, geniální, — a už jsem zase hotov, v rozměru novinářského článku totiž, kde přec nemohu Čechův poměr k celé básnické literatuře české a s ní k básnické literatuře světové vymezit a omezit do nejmenších podrobností. Mimoto je spis ten nový „sbírkou“, kyticí květů, na jichž kráse veškeré čtoucí obecnstvo nalezá radost svou a vítanou posilu již po delší dobu a o nichž má úsudek co nejlichotivější již ustálený, — já ale patřím přec také k obecnstvu! Jsou to básně arci vesměs známé, a přec je sebrání jich *literárním činem*. Líto nám těch výtečných věcí, dokud jsou roztroušeny, a o Čechovi platí jako o každém dobrém spisovateli, i tom neplodnějším: rádi bychom měli vše, co napsal, ve svazku *jediném*, co možná příručném.

Čech je miláčkem českého obecnstva. V literatuře živě rozprouděné klonívá se živější přízeň obecnstva v různých dobách k různým osobnostem, dle toho, kdy který z odvážných její plavců přirazí s bohatým nákladem svým právě ku břehu, — dnes je „miláčkem“ ten, zejtra onen; Svato-pluk Čech těší se ale té řídké výmince, že oblíbenost jeho od prvního vystoupení jeho je napořád stejně intenzívní a rozdíl že je jenom v rostoucí stále rozšířenosti její. Důvody toho pochopíme znovu, sledujem-li sbírku jeho nejnovější.

Nechme sobě jen několik veršů Čechových zazvonit sluchem! — Jazyk český, vzdor tomu, že je už dávno, už po více věků jazykem vzdělaným, je napořád ještě jazykem *mladým*, protože je jazykem mladé literatury. Čeština nám pro každou poetickou myšlenku poskytuje materiálu co nejbohatšího, co nejměkčeji, nejjemněji přilehajícího, který s myšlenkou roste, se mění a podává co nejplastičtěji a do nejmenších podrobností plný vždy její tvar. Ona nám — vyjma napodobení forem národní písně — nikde nevnučuje na myšlenku hotový už šat a má v poetické frazeologii dosud jen málo forem takových, nad něž síla jazyka už nemůže výše: klasických, akademických. Čeština není jazy-

kem již trnoucím, jako například němčina, o níž již Schiller musil pronést své známé: „Weil ein Vers dir gelingt in einer gebildeten Sprache, die für dich dichtet und denkt...“ U nás je znakem *dobrého*, vlastním a obsažným myšlénkám se těšícího spisovatele, že má svou vlastní poetickou řeč, a znakem *špatného* spisovatele, že malé, bezcenné myšlenky své halí v roucho vypůjčené od spisovatelů dobrých.

Čech má obsažné myšlenky své vlastní a k nim svou vlastní poetickou řeč. V řeči Čechově je půvab neskonalý. Jako by veškeré zvuky přírodní splývaly zde v harmonii jednu, od bouře mořské do prostického šelestění listů pohnutých dechem ranního slunce. Jeho formy jsou smělé a prosté zároveň. Tropů a vůbec všeho obrazného přesouvání myšlenek užívá se suverénností naprostou, a přece je přitom vše jasné, jednoduché, jako v přírodě samé. Jeho slovník má stejně mnoho slov pro bolest i radost, lásku i zášť, pro popis i reflexi.

A jeho verše zalahodí hudbou svou našemu sluchu, ale neodvanou jako hudba: obsah jich skane do duše naší a klíčí tam dál. Čech je pozorovatelem a myslitelem. Čech je vzdělavcem a pojímá vše ze stanoviska univerzálního, světového. A přitom z každého slova dýše dech individuálně, plamenně český.

Rej nové sbírky zahajuje *Evropa*. Máme vyprávět děj té básně u nás každému známý? Evropou se nazývá koráb, na němž nalezá se transport vypovězenců evropských, přemožených to komunistů, nevolně putujících k vězeňským výspám zaokeánským. Ne nadarmo zvolen název pro koráb „Evropa“, obyvatelstvo jeho je fotograficky věrným obrazem Evropy nynější. Vše to, co z filosofie z věků vyrostlé přechází nyní v život praktický, co vyvinulo se v lidstvu přeplněné Evropě na otázku socialistickou, veškeré to kypění společnosti naší, její děsně vířivý var, vše to kypí a varem se hází také v Čechově básni. Básník problematů časových nerozlušťuje — „Evropa“ klesá na dno mořské —

*A s troskou stěžně
vlnami tone prapor červený,*

znak evropských bojů. Podlehł návalu náruživostí, s ním
ale nepodlehly otázky palčivé —

*Teds prosta, spoločnosti, hlízy klaté
a klidně položíš, až zhasne den,
bezpečnou hlavu do podušky zlaté —
uřak bude kratičký tvůj hříšný sen.*

*Nás vyhnala jsi. Ale na tvém prahu
nář mstitel zůstal v dítku podobě
s hasnoucím okem, zestaralých tahů,
se zmijí hladu v choré útrobě.*

Tvůj hedbáv zůstal, zůstaly tvé hadry...

Rozluštění přinese budoucnost, až nastane „sbratřeného
lidstva šťastný svět“. Idealism zvítězí, pod praporem poezie —

Ach, poezie!...

Toť prapor můj, jenž nikdy nezevšední.

Nebudem zde poukazovat znovu na známé krásy básně
té, na její popisy, na to znamenitě romanciérské skupení
nejrozmanitějších lidských náruživostí. Nebudem mluvit
o krasách *Čerkesa*, o různě krásných barvách českého De-
kameronu *Ve stínu lípy*, již po českých městech i dramaticky
vyprávěného, skvostném *Handžaru*, o hluboce dojemných,
ze slovanského srdce jak rubín rudě vyprysklých verších
Na hrob Havlasův. Ani o tom, že litujem, *Žižka* že se nám
tu jeví co pouhý fragment, nebo že *Zimní noc* střídá verš
svůj a nemá hned od počátku ten let hymnu jaký konec její
— my víme, jak blankvers bývá neodolatelně svůdný...

Skončíme krátce, abychom o Čechově knize nenapsali
zase knihu.

Když jsme před osmi lety s Hálkem vzkřísili Lumír, obdržel jsem náhle rukopis od spisovatele mně neznámého, půlarch papíru popsaný řádkami hustými, písmem nepřiliš vábným. Obsah těch řádek mne zarazil. Malý obrázek z přírody, že prý ze šumavské přírody, na všečen způsob ale s rozhodně reální pravdou kreslený, svěží, silný, plný individuálnosti. Přiznám se, že jsem se octnul na vahách. *Takhle* ještě nikdo u nás o přírodě nepsal. Jinde se už psalo podobně — kdož může veškerou knihovou a časopiseckou literaturu znát! —, naposled je to nějaká stať cizá, jen českým mladíkem na Šumavu přenešená. Neboť mladý, nezkušený ještě spisovatel to *musil* být, jistá neobratnost svědčila o tom na místě leckterém. Zás ale vyzíralo ze všeho oko s tak poctivou samostatností na svět hledící a vyznívala ze všeho mluva tak snažně pravý výraz hledající, že pochybnost byla brzy překonána. Po prvním článku následoval pak ihned druhý, třetí, a dnes leží před námi z nich i z jiných ještě seřaděna a spjata celá kniha a neznámý tehdá spisovatel náleží dnes mezi naše spisovatele nejznámější. V Lumíru svou činnost spisovatelskou R. E. Jamot (dr. Thomayer) začal a pomocí Lumíra, jenž už celé řadě výtečných spisů pomohl do obecnostva, vyšla teď zas první samostatná kniha jeho *Příroda a lidé*. Nechtě takových vyjde ještě celá knihovna! —

V literaturách moderních vyvinul se zcela zvláštní žánr beletristický, pro nějž není právě jiného názvu než „beletrie přírodopisná“. Rádi bychom se pro něj z malířství vypůjčili výraz dosti přitrefný, totiž slovo „krajinomalba“, — výraz ten, jak známo, vyznačuje ve výtvarném umění jaksi *lyriku* a obmyká obrazy podávající přírodu v různých její *náladách*. Jenže dotýčné kresby literární podávají nejen náladu krajinnou, nýbrž také ruch živočišstva krajiny té, osudy a boje, radosti a útrapy jeho, ba i zase reflexivní obraz, jež krajina i děje její počasové a živočišné vyvolávají v duši samého člověka. Je to lyrika popisná, spojená s ly-

rikou citovou, spojená také s momenty epickými, ano i dramatickými, a tedy nejrozmanitějšími cévami spojená se *všemi* ostatními beletristickými druhy. Dosud je obyčejným jejím rouchem próza, může být ale i verš — „ekloga“ pak druhu nejdokonalejšího, nejobsažnějšího a nejmělečtějšího! A chcem-li pro ni hledat v literatuře paralelu, musíme ji stavět po bok moderním, novelistickým našim drobnomalbám ze společnosti lidské. Onyno stojí mezi empirickým přírodopisem a poezií reflexivní, tyto mezi empirií životní a opět poezií reflexivní. Oba druhové mají reální ráz, reální podklad, ale ozařují vše duchem pravé, živoucí poezie a formou dokonalého umění.

Nový tedy způsob poetů v tom zanášeni se s přírodou. Příroda měla ovšem na poezii vliv od počátku světa. Syn Izaiův, pějící na purpurovém trůnu královském, stejně byl ve vlivu jejím jako zkoumaví Faustové středověku. Jenže téměř až do našeho století byl poměr poety člověka k přírodě as ten, jež vyznačuje Schiller slovy: „Du liesest in ihr, was du selber in sie geschrieben.“ Nejprv v ní člověk viděl něco vyššího než v samém sobě, viděl ji prodchnutu nepřístupným božstvím; pak chtěl přistoupit k ní, stát se jí rovným, a rval se s ní o kouzelnické její umění; dnes v ní poeta vidí samou jen paralelu s člověkem samým, takým, jak právě člověk je, paralelu se všemi bolestmi a radostmi lidského života, a miluje ji co sobě sourodou. Naslouchá jí co své švitořivé přítelkyni, opěvuje ji co milenku svou. Vidí v každé travičce *umění dokonalé*, ve všech přírodních proměnách stárou, neunavnou *práci*, ve všech přírody zvucích a zjevech, lesku a žalu, ve všem zkrátka poezie zákon nejvyšší: *harmonii*.

Račte odpustit — vždyť jsme ale chtěli mluvit o kresbách Jamotových! Nu ano, ty jsou ale — aspoň v první, pro nás značně cennější části knihy *Příroda a lidé* — vesměs právě onoho žánru moderního, nového, jemuž se v pracovně lidského ducha vykázáti musí teprv místo a v lidském názoru teprv porozumění pravé. Jamot je právě z těch, kteří kreslí přírodu, ale kteří jí pouze neokreslují, neopisují, nýbrž jí procitují, promyšlují a pak dle celé individuálnosti

své ji obrozují. Kteří vyslyší z přírody každý, sebemenší hlásek, zároveň ale celou také její harmonii.

Jamotovy kresby jsou potuly po jakéms koutě naší Šumavy. Nikoli vysoký hvozd, dumný prales, sněžné čáry se dotýkající hora — našeho kresliče vábí jen skromné horské úpatí, několik lán polí, řídce porostlá stráň, odlehlý rybník. Zde naslouchá hlasům přírody, pro něž pak mluva jeho má co nejvýznačnější adjektiva, pozoruje dech kraje a obyvatelů kraje toho, nechť lidí, nechť živočichů nejdrobnějších. A pak to vykreslí reálně, na mnohých místech se skutečně uměleckou dokonalostí. Přečti si podrobný popis Ze života v trávě, abys viděl, jakým Jamot je výtečným pozorovatelem, přečti si krásný popis bouře na str. 78, abys přiznal, že jsi plastičtější slovní kresby ještě nečetl, a přečti reflexe „o bolu v přírodě“ na str. 16, „o drozdu komponistovi“ na str. 18 nebo björnsonovsky zvláštní poznámky „o tichém lese“ na str. 83—84, abys viděl, že Jamot je pravý poeta.

A to český poeta. Vše je tu naše, *jen* naše. Začínaje od té různé šumavské flóry, jejíž jadrné názvosloví je nám ve mnohém nové, až po ty pověry lidu, po jeho prostonárodní léky atd. atd.

Potuly v okruhu zcela malém, avšak každý jinak a jinak kreslený a barvený. Zcela dle rozmanitosti v samé přírodě. „Kolik rostlin, tolik druhů poezie,“ — jak Rückert praví.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 11. června a 9. července 1880

△ V Praze 30. října

Je Dušiček. Beru lampičku a stavím ji do vlhké hřbitovní hlíny. Ne před mramorový práh pyšné krypty, ba ani ne na zvláštní, pro sedmiletí zakoupený hrob — jen na dlouhou, obecní šachtu. Bojím se, že má lampička bude na šachtě jediná, ačkoli tam dole leží mrtvol na sta a truchlících jich pozůstalých bloudí po povrchu české země jak by nasil. V té šachtě leží mrtvé *časopisy české*.

Věřu je tomu už dvacet let, když tak myslím zpátky! Bylo tenkrát ticho, tichounko v Čechách. Sotvaže na duševním stromě českém dovolil sobě nějaký beletristický „list“ se pohnout, mírně, odměřeně. O lesním bujném ševelu, jaký panoval v žurnalistice jinde, i v německé žurnalistice rakouské, nebylo u nás ani památky. Nebylo a nebylo lze dosíci povolení k vydávání jediného listu politického, denně, nebo aspoň týdně vycházejícího — vždyť například pisatel těchto řádků byl i s žádostí stran vydávání *beletristického* týdeníku (*Obrazů života*) odmrštěn. Jen Posel z Prahy, více praktickým účelům věnovaný, objevoval se v lhůtách as pětinedělních, a denním listem byly jediné úřední Pražské noviny — bůh jim dej lehce odpočinout, dávno už jsou tam v té šachtě!

Rok 1859 zachvěl vzduchem, italská válka zlomila Bachův systém, doba nastala nová. Prvním hned zjevem doby té byl *Čas*, jehož program byl nám k spolupracovníctví pozvaným předčítán — u pilíře pod Řetězovým mostem. Po *Čase* velmi záhy, za tři měsíce jen, objevily se *Národní listy*, hned po těch zas *Obecné listy*, týdeník I. L. Kobrem vydávaný, pak *Pozor Štulcův* — *Humoristické listy* přibraly do svého programu politiku, k nim připojily se „bledého“ (jak jsme ho nazývali) Bedřicha Mosera *Brejle*, perné, kousavé, a v Čechách a na Moravě šumělo a vlálo listů pojednou plno.

Brzy se povznesl šum na rámus, že až uši zaléhaly a národ myslím často vlastního slova neslyšel.

Za dvacet let — co tu povstalo nových a nových listů! Každý z nich, *každý* vykročil do světa co ten pravý spasitel našeho českého lidu. Záplava růžových červánků ozařovala slibný program a z čela spasitelova šlehaly dva velebné, sluneční paprsky, zvěstující nový den. Když čte člověk novinářská oznámení o úmrtích, vidí, že umírají *jen* samí lidé výborní, — a když čte programy nových časopisů, vidí zas, že se ještě nestalo, aby se byl kdy narodil nějaký časopis špatný. Ovšem ale to se stává, že červánky pojednou zas hasnou, paprsky že zmizí náhle za jakýms duševním mra- kem a den hyne vodnatelností, až domrká. Jeť žurnalistika o dobrých sto percent těžší, než jak divákovi vypadá!

Ovšem se stane také, že zahyne tak mnohý časopis „mladík, opravňující k značným nadějím,“ hříšnou jen ne- dbalostí jeho chůvy obecnstva. Nebo že zlá doba ubijí vše, jak slibného mladíka, tak osvědčeného muže. V každém případě se to umírá těžce — chorý je při úplném vědomí až do okamžiku nejposlednějšího, ba ještě po něm! A funus je žalostně krátký; někdy jde za rakví jen sám podnikatel, někdy také tiskař a papírník co „nejblíže dotknutí“.

Dvacet let — když si tak vzpomenu na všechny zjevy a přeměny žurnalistiky české! Z Času se stal *Hlas* — bujná, svěží redakce, pověstná svým šumem a veselou svou prací. Zrovna polovička svižných jeho spolupracovníků je již mezi „dušičkami“ — nejprv šel *Chocholoušek*, pak *Kořínek*, pak *Vincenc Vávra*, letos *Sladkovský*. Za tři leta spojil se *Hlas*, aby stejně smýšlející časopisy spolu nekonkurovaly, s pevnými *Národními listy*. Známý jsou těchto osudy do- savadní, přebohaté, tvořící kus historie české, známý jich nevolné přeměny například na *Naše listy*, na *Noviny ná- rodní* a zase zpět na *Národní listy*. Známý jsou jich redak- torské aféry — na sto zločinů dovedl spáchat jeden jediný redaktor jich, a to v obdivuhodně krátké době třeba jen několika dní! Byly to doby veselé! Kauce lítala za kaucí, každý den politický proces, každý týden jiný redaktor, a sedělo-li redaktorů u Sv. Václava méně najednou než

aspoň čtyři, byla v redakci hostina a připíjeli jsme na „užuž svítající lepší časy“!

Kdož by se mohl spolehlivě rozpomenout na všechny časopisy vzniklé během těch dvaceti let! Tolik lze i nám snad žurnalistům samým přece říci, že daleká, převážná většina časopisů povstala z úmyslu opravdového, aby české věci prospěly. Nemůžem zde vypočíst ani časopisy po českém venkově povstalé a zase snad zaniklé — jakož velmi záhy například již se objevil *Boleslavan*, pak v Písku *Zvon*. Ba ani k listům moravským nemůžem mít dnes zřetele, nebo k slovenským. A tím méně můžem se dotknout hojných českých časopisů, kterým bylo popřáno se zazelenat „na onom lepším světě“, v Americe. Však i v Praze samé byl rej bohatý, jaro a podzim zároveň — listy pučely a padaly téměř o závod.

Jmenujem z celé té doby jen některé, nechť dodnes žijí nebo již odkvetly; však obecnstvo z nich zná své živé! Jistá jmena — jak známo, křtí se časopis, ještě než se narodil — opakovala se, jako se v českých rodinách opakují jmena Božena, Liduška, Otakar. Za doby nejtuzší perzekuce ozval se *Hlas* a zazvonil *Zvon* zase ve Vídni, a opět se nyní ozývá tam *Zvon vídeňský*. Také se ještě jednou ozval *Hlas* v Praze (za redakce † *Rob. Nápravníka* a † *Wilsdorfa*). *Obrana*, redakcí Viléma Erbena vydávaná v Pešti, přestěhovala se pak do Prahy. Nynější *Čech* měl předchůdce v sešitovém *Čechu* Em. Vávry a Frant. Pejška.

Záhy založen velký list *Národ* (redaktor † *Vilém Kienberger*), rovněž záhy ilustrovaná *Zlatá Praha* (redaktor † *Vítězslav Hálek*). Dále přišel *Pražský deník*, pak *Svobodná obec* (redaktor † *Vilém Foustka*), pak Barákova *Svoboda*, která se dožila osmi ročníků a jejíž *Kukátko* bylo zjevem naprosto originálním.

Uvádíme dále časopisy: *Světozor* (red. Em. Tonner), *Pravda* (red. Frant. Škorpil), *Noviny občanské* (Karel Müller), *Pokrok národní* (Aug. Tonner), *Pokrok* (Emil Hraba) — oba ty *Pokroky* s intermezzem chrudimským, nazvaným *Koruna* —, dále *Posel z Prahy* (nynější *České noviny*), letopis *Hlasy politické*, *Vlčkova Osvěta*, časopisy

Občan (Henčl), Slovan, Vlastenec, Brousek, předměstské listy *Český lev* a *Vyšehrad*, *Slovanský obzor*, *Slovanský svět*, *Vlast*, *Žižka* (red. † Ed. Rüffer). Konečně nejnovější efemérky *Pražské listy* a *Pražské noviny*.

Listy humoristické, s politikou se zanášející, byly v té době: *Vilímkovy Humory*, *Brejle* († Bedř. Moser), *Bič* († Ed. Just), *Blesk* († J. R. Novotný), *Brejle politické* (Crha), *Šotek* (týž) a *Lístky veselé* (vydávané nejprv na Moravě, pak Krbkem v Praze). Listů dělnických byl věnec dlouhý, mnohé z nich byly jen efemérami, jiné držely se již více let. Jmenujem: *Dělník*, *Dělník český*, *Dělnické noviny*, *Listy dělnické*, *Volnost*, *Budoucnost*, *Pravda*, *Právo* atd.

Bylo to věru bohaté jaro, to jaro nového českého politického života, a bohat byl vznik i zánik žurnalistických jeho plodů. Byli jsme všichni mladi, obecenstvo i my. Ano i my od kolébky „neomylní“ žurnalisté pravíme: musili jsme se teprve učit. A obecenstvo bylo hodné a trpělivé, i když časopis mimo ty „chyby tiskové“ míval ještě někdy chybičky jiné a když ráno — vázán jako dostavník k určité hodině — vyjížděl s prázdným. Vždyť vzdor dějinné bohatosti těch dvaceti let přece někdy „naš hlavní spolupracovník“, *lidstvo*, nechával nás na holičkách.

A byly zlé, úmorné doby právě na žurnalistiku českou. Jsou známy — a my byli dosti mladi, abychom je snesli — třeba často až nohy drkotaly a kříž se lámal. Byli jsme také dosti zdrávi, abychom překonali i domácí své „boje občanské“ a tu známou dobu „veselých“, často ale také — velmi smutných praček českých.

Ovšem *všechny* časopisy doby té nepřetrvaly, ba poměrně jich „přezimovalo“ jen málo, bylť pravý *listopad*. — Přišly teď zas *Dušičky*, *dvacáté*, a my vzpomínáme. Nohy naše šustí ve svátém listí a je ho naváto po kolena! To myslím ale dotýká se jen mysli naší, mysl obecenstva odvrací se od listu, jakmile klesl. Nikdo ani nehlesne po něm více! Ovšem ale všimne sobě obecenstvo, padne-li, dokoná-li v žurnalistickém svém povolání *muž sám*. A skleslo nám jich už tolik, že bychom mohli věru založit již svůj zvláštní žurnalistický *Žalov*.

NÁRODNÍ LISTY 31. října 1880

EKLOGY A PÍSNĚ

Básně Jaroslava Vrchlického
(J. Otto v Praze 1880)

Malá knížečka, ale celý svět jasu v ní, jen krátký růženeček písní, ale mnohé z nich — řekněm to hned — čarovně krásny. Nic *nového* v nich, chceme-li, a přece zas *všechno nové*. Záchvěv jejich je týž, který chvěl lidskou hrudí za každého jara. Sny v nich obsažené jsou tytéž, které sprovázejí *každý* jarní rozpuk v přírodě, a tedy také v člověku. A krása jejich je tatáž, která k nám mluví už z poezie nejstarší, září ze soch helénských, usmívá se z obrazů šťastného italského věku, — krása mladé, květoucí a své krásy si vědomé přírody. Jakož Vrchlický sám poeticky praví, že zemi naší musí se as zdát, jako by po tisíce let bylo se nic nezměnilo —

*Já vím, že ona posud v lesích vidí
pastýře Moschosa i Theokrita,
že zachvěje se slyšíc píseň drozdů,
mníc, Tytyrova píšťala zní z hvozdu,
kde jilmů do kůry jsou srdce vryta —*

takž také z písní jeho vyznívají nám motivy staré, prastaré. *Jaro* s červenou růží ve štítu, řídící běh života kormidlem z květů spleteným, — *láska* přísahající před oltáři z brčálově zelených letorostů zbudovanými — a ten *tichý, prorocký duch* bezčetných nadějí, jaký za doby jara a lásky mluví z duše každé, toť jsou již veškery motivy písní těch.

Jestli kde, zdá se, že při těchto motivech je naprosto neplatné to staré pořekadlo: „Jiné časy — jiní pěvci.“ A přece je platno plně. Každý slavík pěje *svému* jaru a každý pěvec *své* generaci, a bylo by smutné jaro bez slavíků a smutné pokolení, jež by nemělo pěvců svých, *zcela svých*. Individualita pěvcova pronikne přece v motivu starém, a ozvěna jeho písní je také vždy jiná a jiná, a písně činí zas

jen dojem nový. Jenom nesmí právě nic strojeného být v písních těch a nic zděděného, jako také jaro samo má květy dívka vlastní a špatně by mu slušel šperk zděděný. To ale právě je význačnou známkou těchto písní Vrchlického, že jsou *svoje*, že je v nich čirá pravda, se vši výmluvností svou, a živá příroda, se vši rosou svou. Zde není věru jediný verš, aby nebyl obrazem dojmu skutečného. Vrchlický prožil *jaro života svého* a dává nám toho jara věrnou, jasnou a umělecky vyvedenou podobiznu.

Postup umělecké práce je ovšem pak zase podroben zákonům, samou přírodou nám již daným. Básník, chtěje pěti o jaru *svého* života, sahá nejprv k paralele přírodní, k jaru výročnímu. „Rád slyším zjara bouřné větry váti,“ — začíná Vrchlický hned první píseň cyklu svého; ponořuje se pak v probouzející se hlasy přírody, cítí v duši své ozvěnu jich...

*a jaro tu, ač neví o něm zima.
Tak přes rameno stařeně, jež dřímá,
se dívá smavý hošík zlatovlasý.*

Ale rázem je jaro rozkvětlé, a vzduch se mu jen míhá slavíky a vlny jich zpěvu bijí mořem o jeho srdce.

*Myšlenka je člunem malým
v tomto moři! Slyš ty tóny,
hned jsou stony a hned zvony
a hned perli milióny!
Vzlykem teď a hymnem stálým
zní jak moře pod úskalím,
když dí k břehu: juž se valím!
Pláčí, tlačí se a tísni,
plameny, v nichž rád své písni
křídla spálím.*

Ale ve všech těch květech a zvucích, v té celé bohaté idyle jarní přírody, vidí a slyší básník jen ji, *milku* svou. Na ni myslí při každém po přírodě kroku:

„Zda byla tady již?“ se tážu stromů
 i laní jdoucích z noční toulky domů.
 Pod vrbou stojím, již kreslila včera,
 jsem v křoví, kde jistě za večera
 si sedla, azur v očích, květy v klínu.
 Na stezce, plné paprsků a stínů,
 zda ustříc mi přijde, sama paprsk zlatý?
 Jak cítím hořce osten její ztráty!
 Keř zachvěl se, kol voní tráva suchá...
 Hle, krása přírody, sny mého ducha,
 jak tíhnou k ní jen! První úsvit ranní
 mně na průsvitné kmitá její skrání,
 dech lesů jde z ní hluboký a svěží,
 klid poledne na čele jejím leží,
 a noc, když staví nad lesem spěch kroků,
 jde na lov snů, jež bloudí v jejím oku.

Po způsobu všech Petrarků je mu milka tedy středem
 toho božího, krásného světa — „jinak se ty divy jara (a ži-
 vota) dítí nemohou!“ Ona ukazuje, kráčeji luhem, kde
 pták má hledat písně, kde včela med. Jasmín dýše jen tím
 tak mile a sladce, že ležel chvílku na jejích ňadrech bílých,
 divý nach planého máku — toť zardělost za ni, za polibky,
 jež ona dá jemu, pěvci milenci, v zmatku plachém. K ní se
 kloní samoděk větev květem obsypaná — „a vlaštovka,
 jsouc poraněna v letu, jde v měkké teplo její ruky mřítí“.

Oba procitují nevýslovné ty slasti „první lásky“. — „Cos
 dotknulo se její duše ve snu — i bylo jí, jak teď by teprv
 žila“; vždyť dosud „jak v klínu matky do svítání spala —
 a ve spaní se tiše usmívala. — Když vzbudila se, sama
 nevěděla, kdo oknem snů se v její duši díval.“ Bylo jí ale
 tak milo a tak snivě, „a její úsměv od úst letěl k čelu, —
 jak zlatý paprsk pad by do úbělu,“ nebyla si plně vědoma
 citu svého, cos na ni z něho kynulo —

*I cítila to s vlhkou oka řasou
 a věděla, že to je lidské štěstí,
 a ptala se, až přijde, jak ho nésti.*

A on zas?

*A já směl z dálky patřit v nitro její,
myšlenky její v dálku doprovázet,
snů stopy hlídat v jejím obličejí,
jak lístky strom jí v cestu písni házet
a říci jí: „Co ve sny tobě svítí,
já mohu tobě pro celé dát žití.“*

Sprovází každý krok její — „prosníti den parný a večer
lapit úsměv tvůj — ne, věř, to nebyl den marný!“

A tak to bude, to se rozumí, „věčně“, po celou tu věčnost
— lidského života.

Ach, jak starý to motiv písní, — ale to staré slunce lásky
sálá celou jarně omladlou silou svou do nich! Bezprostřed-
nost citu odychla je svěžestí. Ohnivost lásky zbarvila je
nachem. A individuální duševní síla pěvce umělce dala jim
šperk původních, nových obrazů a výraz ve všem jasný,
srozumitelný. Je zde plná plastika citu — smíme-li toho
slova užítí —, v duši čtenářově budí se jasná, srozumitelná
ozvěna toho, co cítil básník sám. Jen jedna báseň vymyká se
a má obrysy mlhavé — totiž ty dedikační sloky v čele. Ale
vycitujem paralelní s básníkem náladu i z nich, rozumíme
jim: obraz to milence mluvícího k bytosti, která mu rozumí
uždy plně, ať mluví výrazem jakkoli neostře voleným, půl-
slovem nebo třeba jen pohledem.

Metrická forma těchto písní, vyrostlá z myšlenky samé
a poslušná výrazu citem diktovaného, květe bujně, rozma-
nitě a přitom v přísně vedených tvarech. Vypisujem tu
jeden z těch kabinetních kousků veršovnického umění,
sedmou eklogu (str. 72):

Jak nevzplálo by srdce nadějí?

Kos hvízdá

a kolem ptačí hnízda

jsou plna velkých krůpějí.

*Šli milující v les, a v tichu skal
jak spolu šťastni byli,
co snili,
smích hrdliček v svou píseň vtkal.*

*I řekli: Kdo zde může vidět nás?
Svým zlatem
vtom slunce paprsk s chvatem
se na spojených rtech jim třás.*

*Kdo zví, co řeknem si tu v důvěře?
Vtom s květu motýl slítnul
a chytnul
se v spletené jich kadeře.*

*Kdo slunce by si všim, kdo motýla?
Vždyť s nimi
pod stromy ztemnělými
je teprv celá idyla! —*

A přece zas jinde vidíme, že klopýtnul domácí pán přes vlastní práh! Zarážíť nás počátek písně *Jak drahokam* (str. 66):

*Věř, pel na křídle motýla,
lesk na višni
se, duše spanilá,
tak nepyšní...*

no — ta škubanost přece není pěkná. Přiznáváme, že jsme cos podobného našli ve Vrchlického knížečce ovšem *jen jednou jedinkrát*, na místě právě citovaném, ale vytýkáme vadu vzdor tomu. Jeť psychologickou zkušeností, že právě tomu, kdož suverénem formy, namanou se okamžiky, kdy formou suverénně opovrhne. Bývá v tom jakás neuvědomělá schválnost, zastírající se někdy tvrzením, že ta a ta myšlenka „ani nedá se jinak vyjádřiti“, znějící ale vpravdě nejinak než: „Já si toho mohu přece dovolit — nebude přece snad u nikoho pochyby, že je v tom zvláštní úmysl!“

Ovšem, u mistra formy, jakým je Vrchlický, najisto není pochyby, že vše dovede říci i jinak a rozhodně dobře. Ale právě proto nám u něho vadí nedohlédnutí každé. Čtenář klopýtnuv stává se zkoumavým a počítá chvíli pak takty, místo aby prostě užíval a nechal se nést hudbou další.

A ještě si všímáme věci jedné: toho epilogu psaného „pod obrazem Danteovým“. Mluví se v něm o básníkově „písni opuštěné, siré, již nepochopil dav“, praví se: „co pak mi škleb a závist davu“ — a třeba bychom básníku rozuměli, nechceme mu rozuměti. Ne, takový epilog s polemickými ostny nehodí se ke knížečce vyrostlé z nálady nejšťastnější!

Eklogy a písně jsou nejindividuálnější a nejdokonalejší produkcí Vrchlického.

Jan Neruda

OSVĚTA 1880, čís. 1, str. 79—82

M Ý T Y

Básně Jaroslava Vrchlického
Cyklus druhý (1875—1879). Nákladem J. Ottovým

První kruh „mýtů“ obmyká básnické motivy domácí, do nichž ovšem Vrchlický vpletl i paprsky českému duchu cizí, v bájích jiných národů šlehající; druhý, právě vydaný kruh obmyká zas jen báje jinorodé, arci zas takové, jež svým čistě lidským, mravním a myšlenkovým jádrem staly se majetkem veškerého vzdělaného, poezie milovného, duševní vznešenosti se obdivujícího lidstva — tedy také majetkem naším. Každá z poezií v druhém cyklu obsažených je oslavou *poezie a poetických ideálů*, z nichž Vrchlický na první místo klade vítězící, vše, i samého boha, překonávající lásku ženy. Chcem-li tedy všeobecně, a přece krátce obsah nově vydané knihy té vyznačiti, můžem říci, že druží se ku knihám *Duch a svět* a *Symfonie*, — spisy Vrchlického jsou našemu obecenstvu tak známy, že jsme pouhým tím srovnáním řekli na vyznačení již dost.

Vrchlický zvolil pro své mýty formu poetické povídky, formu volnou, co nejvolnější, která nevyrůstá vždy nutně z předmětu, nýbrž visí jen na vůli básníkově: verš volně se proudící, obyčejně bez slokových pout, ano někdy i bez rýmových. Forma ta má nepopíratelnou výhodu, básník může hověti náladě své, šířit se v popisu, sledovat myšlenku až do nejsubtilnějších jejích záhybů; má ale také své nebezpečí: svádí básníka k šířce neplastické. Totiž nedovede-li básník odolat. A Vrchlický, jak známo, toho vždy nedovede. Známe mezi jeho četnými zpěvy výpravné básně plastiky naprosto dokonalé, kde není o jediné slůvko víc nebo míň, než právě třeba, a jež mistrnou svou ve všem mírou dojmají jako socha vyšlá z rukou antického sochaře. Ale jindy zas jako by ho bouře nesla: obraz se žene za obrazem, vířivě, téměř divoce, takže se vše mihá, myšlenka kutálí se za myšlenkou a jedna tísní druhou. Je pravda, ta poezie, kterou *vycitujem* ze životných zjevů, z historie lidské,

z myšlenek v zašlých již věcích zrozených, nám ale zachovaných, má zcela tutéž formu; ale forma poezie umělé musí být článkovaná, dopodrobna zakulacená — to není požadavek pedanterie, podstata *umění* toho žádá. Jako žádá také umění hudební zcela určité, zakulacené formy, třeba bychom v přírodě slýchali „melodie nekonečné“, a přec přitom dojemně krásné. Forma Mýtů, Vrchlickým zvolená, ovšem se také dobře hodí pro povídku poetickou, dovede-li básník nebo chce-li se dovést opanovat, nenechá-li proud epický téměř zaniknout v popisu a reflexi, dá-li světél a stínů, mnoho-li právě na poetickou plastičnost vypravovaného *děje* třeba. Arci je básník suvrénem a může nám například prostě říci: *chtěl* jsem napsat báseň reflexivní. My ale přesto můžeme litovat, že básník Mýtů z některé té věci své neučinil báseň jinou, například baladní, a že nakupeňých zde a často vznešených myšlenek, jakož i popisů rozhodně skvělých neužil zas k básním jiným, čistě reflexivním nebo čistě lyrickým. Zkrátka: forma, jakou Vrchlický pro své Mýty zvolil, hodí se jen *k některým* z nich *zcela*, k těm, které jsou monologové — *Sandalfon* —, nebo k vypravování bakchanticky rozpoutanému — *Mýtus o víně* —, a ty jsou ovšem pak umělecky dokonalé, pravé poetické skvosty!

Druhý svazek Mýtů sahá již jmenovanými právě dvěma básněmi, vůbec pak bohatostí poetických myšlenek a poetických krás nad cyklus první. V poměru pak k ostatním dílům Vrchlického musíme říci, že ta malá jeho, skoro zároveň vydaná knížka, ty ondy uvedené Eklogy a písně sahají zas uměleckou svou dokonalostí i nad druhý cyklus Mýtů. Máme již naštěstí celou řadu děl Vrchlického a můžeme sobě dopřát rozkoše, jaká plyne z porovnávání. Kdyby byl Vrchlický vydal jen Mýty, řekli bychom zajisté: máme před sebou básníka znamenitého. Řekli by tak i ve Francii, v Německu, všude. Avšak my, jak již jednou řečeno, kladem v některých poetických směrech již i vyšší požadavky, než je kladou například v Německu, na talenty velké *ted'* chudém, a *můžem* je klást, máme poety dle toho. Například právě Vrchlického. On nám tedy odpustí, že porovnáváme, co z jeho děl stojí výš.

Myšlenka základní je ve všech těch básních druhého cyklu krásna. Nevíme, stalo-li se z úmyslu nebo náhodou, že dotčená již myšlenka o triumfálnosti ženiny lásky vyskytá se v básni hned první a pak zas poslední, takže tím jaksi dán celku rámec zvláštní barvy. V obou případech jedná se o muže anděla. V případě druhém jedná se docela o samého Satana. Eloa, družka andělských sborů, viděla Satana, jak smutně obchází kolem edenu, z lásky k němu opustila dobrovolně nebe a sdílí s milencem peklo, vědouc, že je s ním navždy zatracena. Velká, bezměrně obětovná láska její překonává konečně i sám soud boží, bůh se slituje a přijme oba zas na milost; se Satanem pak rozpadá se i peklo, přestává vina minulá, zamezuje se ale také veškeré budoucí zlo lidstva. Paralela tedy s křesťanstvím, jehož zakladatel také z lásky k trpícím lidstvu nebe opustil. Avšak hlavní ta myšlenka stává se v Eloa skoro vedlejší, je tísněna celým nějakým stem myšlenek vedlejších. Eloa je vskutku fragmentární, je jen zrcadlem, jaké myšlenky řada mytických a historických událostí vzbudila v bohatě rezonující básníkově duši. Zato je báseň první, *Israfel*, celkovitá. Israfelovi vyňal bůh z prsou srdce a dal mu za ně lyru, aby o všem, co ve světě se děje, podával mu harmonickou, zpěvně slastnou zprávu. „První žena“ zamiluje se do Israfela a tento, ač bez srdce — smělé to užití poetické licence! —, miluje také ji. „Za srdce lidské zatracuju božství!“ volá v zanícení, trhá lyru z prsou svých a hodí ji k nebi zpět, kde podnes mezi hvězdami „u bran ráje visí“. Ale boží hněv se nedostavil.

*Nad hlavou jejich boží láska plála
hvězd úsměvem. Líp žena boha znala
a první muž pad v náruč první ženy.*

Láskou stal se zde z anděla zas tedy člověk, „první muž“. Vskutku to poetická a nová legenda o stvoření prvních lidí. Muži přisouzen poetickou hyperbolí původ přímo andělský, ženě ale zase, vlastně jejímu původu, moc anděla k sobě stáhnout z nebe a dát mu lidsky cítící srdce — pro koho

z obou je názor lichotivější? Škoda, že básni té, zvláště na počátku, vadí nakupenost obrazů, při níž čtenář přec jen sobě neučiní obrazu *zcela* určitého a nabývá jen jakés nálady všeobecné. Snad chtěl básník docílit jen té nálady; avšak čteme-li například verš: „vše stopeno v jas, vše dřímajíc *v stínu*“, přiznáme se, že sobě nedovedem tu současnost ani myslet.

Oslavě poezie samé, poetického umění, jsou také věnovány básně dvě: *Narození Šakuntaly* a *Smrt Aischyla*. Prvnější je romantického rázu a má některé části výbornou epikou obmyšlené; konec básně je v poměru k ostatnímu, k celému rozběhu trochu náhlý, řekněm příliš krátký. Také bychom zde básníka rádi ještě na jednu maličkost upozornili. Třebaby zřídka kdy, stane se mu přec, že při slokové formě zakončuje myšlenku a větu uprostřed posledního verše; druhou polovici verše toho přebírá pak co počátek nové věty již pro sloku následující. Při seriózním básnictví hříčka ta ale vadí. Rozhodně duchaplně je založena báseň *Smrt Aischylova*. Nesmrtelnost velkého básníka! Sami bohové, celý Olymp kvůli němu se rozdvojuje, a pak jej přijímají co sobě rovného bohové mezi sebe. Thanatos — Smrt — blíží se k Aischylovi, ale Eumenidy, jimž v básních svých žezlo dával, tvoří kolem něho ochranný kruh. Naproti myšlence té zlaté nevyjímá se dobře, že básník užil známé bájky o želvě orlem na lysou hlavu starcovu jakoby na skalní hrot spuštěné. Je pravda, i v tom je nepopíratelná duchaplnost, vždyť želva znamená lyru, ale přece je děj ten trochu anekdotní a dojem z toho plynoucí se jen ještě zvyšuje, praví-li Zeus k orlu: „leť... spust' želvu, *jak bys* kořist nesl sobě a chtěl ji rozbít!“ Zajisté by krásná základní myšlenka básně té stála básníkovi za zpracování nové, a pak by vynechal také leckteré epizodní zpěvy a mytologické šperky, báseň, hned od počátku průzračnou, v letu jejím jen zdržující.

Pokání za lásku hříšnou mají za předmět svůj další dvě básně: *Pokání Don Juana* a *Maria Aegyptiaca*. Prvnější je plna chmurných, a přece silných obrazů, a dojímá, třeba by to „pokání“ nebylo vlastně rozluštěno. Marie Egyptská

— obdoba to Maří Majdalény, od níž v umění výtvarném často jen věkem se liší — má tragickou sílu a dobré výpravné rozměry. Z legend o Marii Egyptské přebral Vrchlický také Zosima. Patrně kvůli tomu, aby naproti Marii, u níž hřích minulosti i napotomní pokání klíčilo obé v srdci, byl protiváhou Zosimos, jenž zas rozumem došel k stejnému s ní cíli, ku zbožnosti. Jinak je tu téměř zbytečný, neboť básník nepoužil legendy celé, která vypravuje, že Maria byla Zosimem za pomoci lva v písku pouště pochována. Rozhodně poetičtěji ukládá básník pohřbívání to poušti samé.

A konečně jsou v cyklu tom věnovány ještě dvě básně lidské bídě a lidskému boji pro pokrok, štěstí, svobodu, pro všeobecnou blaženost. Kdekoli se Vrchlický dotýká oné bouře, která srdcem a mozkiem lidským zmítá od počátku věkův, jsou jeho myšlenky nejvřelejší a slova jeho plamenná. Již jsme řekli, že *Sandalfon* a *Mýtus o víně* jsou pravé poetické skvosty. To jsou básně naprosto dokonalé, při nich oněmuje i kritika nejprísnější. Kontury velké, nejobrovitějších rozměrů, forma jako palma vykvětlá ze zdravého jádra a nejkyprější půdy, základ, rozvoj i dostup myšlenky původní a zralý, zralý jako ryzí zlato.

Sandalfon je týž anděl, který na rozkaz páně lidí vyhnal z ráje, — avšak jeho soucit šel za nimi. Těšil se, byli-li veseli, truchlil při smutku jejich. On ovlažil ret Hagary v poušti hynoucí proti vůli boží a za skutek ten odsouzen k věčné samotě, navěky má stát v oblacích mezi zemí a nebem. Vše ale cítí s lidstvem dál, od největších a nejtragičtějších lidstva bojů až po nejjemnější záchvěv dívčího srdce. Toť přespříliš pro bytost jedinou, Sandalfon volá smrt. Smrt nepřichází. Místo ní konečně přichází bratr sen. „Slyš, ty nejsi sám!“ praví k němu tiše, a hrdina Golgaty, pravzor lásky k lidstvu, praví, objímaje ho: „Bratře můj!“

*Až z duše člověka
se smekne žernov mrzké poroby,
až z ruky jeho břitký padne meč
a s nohy jeho okov otroctví,*

*až náboženstvím bude láska mu
a svornost bude jeho zákonem,
pak ukončí se tvoje trápení;
ty v srdcích lidských budeš bydlet
a každá chýžka bude chrámem tvým.*

Od chvíle té Sandalfon je tich a čeká, až čas dospěje soudu a člověk lásky.

Mýtus o víně má východiště stejné. Bohové v Olympu se smíchem vyslechli zprávu, že Prométheus člověk již na Kavkaze připoután. Jen Dionýs cítí s člověkem a smuten sestoupí k zemi, v samotu přírody. Zde je mu družkou nejmilejší najádka jeho. V slzách lnou k sobě, slza najády splývá se slzou Dionýsovou a ejhle, vyrůstá z nich pojednou vinní keř. Silénové, satyrové hrozeň vytlačují do poháru, Dionýs posílen s celou družinou svou žene se ku Kavkazu — triumfální, bakchantický let! Vínem oživne zas Prométheus, sestoupí se skály, je zase schopen boje proti bohům — Olymp pustne, Dionýs setrvává mezi lidmi, radost rozestřela se po zemi. Ani není lze poetičtěji vyjádřiti myšlenku: životní rozkoš pudí a sílí člověka k boji a pokroku! Jak zde Vrchlický líčí a popisuje přírodu i náladu její, jaké zde Vrchlický má opojné rčení, — toť věru unikum. A nejen unikum české.

Jan Neruda

OSVĚTA 1880, čís. 2, str. 168—172